

individuals a les exigències de la programació de la producció. Per això actualment a les plantilles freqüent trobar, a més dels treballadors amb contractes indefinits i jornades laborals que compleixen quaranta hores legals, els nous contractes de treballadors per molt poques hores –treballadors en precari i altres treballadors formalment no assalariats però que operen com a tals.

A la segona dècada del segle XXI ens trobem amb una força de treball en la qual són molt significatius treballadors temporals i en condicions molt precàries, amb plantilles disgregades i dividides. Això d'augmenta enormement la consciència de ser tots ells igualment treballadors, de tenir consciència de classe en una paraula, la qual cosa contribueix a afegir les seves reivindicacions i exigències i facilita molt la gestió de la mà d'obra per part del capital.

Altres formes d'apropiació de l'excedent

L'explotació del treball constitueix, com s'acaba de veure, l'eix central del sistema capitalista, però tot i ser la més rellevant i important no és l'única forma de què se serveix el capital per absorbir una gran part de la riquesa i la renda total que s'obté en la societat. En sortir d'una crisi, en l'etapa de restauració, les contradiccions pròpies del funcionament habitual del capitalisme se n'hi sumen altres de noves per refer els mecanismes de poder sobre les poblacions. Els mecanismes de restauració dels beneficis varien en cada època, depenent en gran part de les condicions en què es troben i de les resistències de les poblacions afectades. Amb les crisis sofertes des de l'últim quart del segle XX –als anys setanta i els anys 2007– i la globalització desencadenada a finals del segle XX s'han produït a tot el món profunds canvis en l'economia, la societat i la vida de la ciutadania, encara que no s'hagin alterat els elements essencials del sistema. En l'actualitat el capitalisme, per les seves necessitats econòmiques (recuperació de la seva taxa de guany), les seves necessitats polítiques (recuperació del poder per les oligarquies del sistema) i les seves necessitats ideològiques (mantenir l'estat de dominació de certes idees) requereix aprofundir la seva absorció de la riquesa en tots els àmbits i de totes les formes possibles, a part de la seva forma primària consistent en l'explotació del treball.

Tot plegat condueix a una nova etapa en què s'intensifica l'absorció de la renda i la riquesa de la població per mitjans diferents al treball directe, formes que, seguint les idees de Marx pel que fa a l'acumulació primitiva, D. Harvey ha denominat de «desposseïció». Partint del treball d'aquest autor, si bé modificant-lo lleugerament, sota el nostre prisma, a més de l'explotació del treball assalariat i altres formes diferents de treball, observem que una vegada que el treballador ha obtingut el seu salari hi ha múltiples formes d'espoliació de la part de l'excedent econòmic que ha aconseguit retenir: per mitjà dels interessos als crèdits (hipoteques principalment), els preus dels productes necessaris per a la vida, els tipus d'impostos, la necessitat d'haver de pagar pel que han estat els drets socials –salut, educació, assistència social, cultura– i molts altres aspectes, el capital aconsegueix absorbir de nou la part d'excedent que havia anat als salaris, a la vegada que va usurpant els béns naturals i l'ús de les infraestructures i altres inversions col·lectives es converteixen en mercaderies per les quals cal pagar. El que s'està espoliant són condicions més o menys indirectes sobre el treball futur (crèdits que cal tornar més endavant) i el poder de classe per defensar aquestes condicions.

A aquesta desposseïció de les classes populars cal afegir-hi la no menys rellevant destrucció de la natura que el capitalisme està duent a terme, així com la persistència del patriarcat, formes específiques de domini del capital que han donat lloc a la formació del pensament ecologista, que enfoca els problemes referents a la reproducció de la naturalesa i els recursos naturals, i feminista, que es preocupa del manteniment i reproducció de les persones, és a dir, de la reproducció de la força de treball, però també volen analitzar molts altres aspectes de les societats actuals.

Tots aquests elements són formes d'expropiació de la renda i la riquesa produïdes per la societat per a benefici del sistema capitalista que cal tenir en compte per a una avaluació del que suposa per a les classes populars la societat en què vivim.